

Aage T. Olsen
Storgt. 28c
1531 MOSS

Historiske tilbakeblikk

- 1816:** Den kjørende post fra Christianian ble igjen røvet, Denne gang ved Jonsten i Råde.
Et leseselskap ble opprettet. Det eiet et bibliotek på 1850 bind.
Kronprins Carl Johan og prins Oscar besøkte Moss. I anledningen ble en ærespott oppsatt og der bl det saluttert med krutt for 230 Rdl.
Realskolen ble flyttet fra Fleischersgate til "Spindhusgården" i Storgaten (nu Brehmer).
- 1817:** Fredrikstadhøkeren Brede Nord ble grepet for 2 Postrøverier og efter tilståelse henrettet på Mosseskogen.
Byens vannledning ble utvidet til 60 spring.
"Kong Carl" (nu Folkets hus") ble oppført av David Chrystie.
Byens Jægerkorps ble oppløst.
En vanskelig tid for byens forretningsliv begynte, og resulterte efterhvert i flere store konkurser.
Postkontoret flyttet fra Storgaten 34 til Nyquist-Gården i Fleischersgate.

Kilde: J. H. Vogt: Moss gjennom 700 år.
(bokstavrett avskrift)

ISSN 0903-2580

ARBEID

MEDLEMSBLAD FOR

Moss Ettehistorielag

SLEKTSHISTORIE - LOKALHISTORIE

RABEKK MUSEUM

NR. 4

25. ÅRGANG

2011

Arven Ansvarlig utgiver: Moss Ættehistorielag

Moss Ættehistorielags styre 2011:

Tor Vinje formann og kasserer	69 27 57 01 tv.in@online.no	Transkriberings-gruppen Utvandrergruppen
Bjørn Haugen nestformann	924 68 336 bjorn.haugen@adokathusetiljedahl.no	
Haakon Hattevig styremedlem	482 54 625 hhattevig@hotmail.com	
Lars Aslak Egeberg styremedlem	901 46 270 lars.egeberg@e2i.net	
Aage T. Olsen styremedlem	69 20 79 81 aage.ol@gmail.com	Lokalhistorie gruppen
Edvin K. Andersen styremedlem	69 25 20 41 edvin.andersen@getmail.no	
Trygve Måleng styremedlem	920 80 692 tmaleng@online.no	Arkeolog-gruppen
Per-Ole Nordli styremedlem	69 25 20 10 po.nordli@online.no	Slekthforsker-gruppen
Leif Svendsen varamedlem	22 14 48 73 anneceliner@gmail.com	
Unni Lien varamedlem	69 25 44 54 turnelig@online.no	

adresse: Moss Ættehistorielag, Postboks 636, 1522 MOSS

internett hjemmeside: <http://tv.in.home.online.no>

Moss Ættehistorielag er medlem av:

- Norsk Slekthshistorisk forening
- Østfold Historielag
- Nordmann-Forbundet
- Landslaget for lokahistorie
- Fortidsminneforeningen-Østfold avdeling
- DIS - Norge/Østfold
- Grånsbygdens Släkthforskere
- Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie
- The Norwegian-American Historical Association

Formannen har ordet!

I haven på Værne Kloster ser vi ruinene av et gammelt kapell.

Foran ruinen står det en bautasten.

På denne er det malt Johannitterordenens merke, et sølvkors på rød bunn.

Under dette er det innhugget årstallene 1190 – 1532.

På medlemsmøtet 15. November for vi et innblikk i en historie som vel få av oss har kjennskap til.

Nå kan vi vente oss en avklaring om fremtiden for gjenreisningen av Rabekk. Dalåsen, som er leder for MKEiendom har sitt styre med seg i planene om en gjenreising i Melløsparken.

Når har en reguleringsarkitekt laget en tegning for området, samtidig som han har tegnet tilsvarende tegninger for de øvrige parkanlegg i byen.

Disse planene skal nå legges frem for teknisk utvalg i løpet av november. I desember eller tidlig på nyåret skal planene behandles i bystyret. Pr. i dag er Moss Kommune med på våre planer. Nå er det politikerne som har det avgjørende ordet.

Nå er M. Petterson & sønn på veg ut i det blå, hva papirfabrikk angår. Nå forsvinner TrioVing. Industrområdet på jorden bak det gamle Rabek museum er omregulert fra industriområde til forretningsområde. I sin tid var Moss Østfolds største industriby. Nå setter vi punktum hva angår industri. Hva slags politikere styrer denne byen ?

Vår søknad til Moss Kommune har nå ligget til behandling i 3 ½ år ! Det blir spennende å se resultatet av vår søknad !

Medlemsmøte

Tirsdag 15. november 2011 kl. 1900
M. Peterson & Son, Auditoriet, inngang portvakten

Trond Egil Svandal

*Johanitterne
på Verne Kloster*

*Mens vi lytter til Trond Egil, hygger vi oss med
kaffe, the og kake,
og avslutter med utlodning.*

Medlemsmøte

Firsdag 13. desember 2011 kl. 1900
M. Peterson & Son, Auditoriet, inngang portvakten

Sven G. Eliassen

14. august 1814

Hva betydde hendelsene i Østfold for
Mossekonvensjonen ?

Tradisjonen tro er det Sven G. som er vår
gjest ved vårt julemøte

*Mens vi lytter til Sven, hygger vi oss med
kaffe, the og julekake,
og avslutter med utlodning.*

« I den hemmelighetsfulle Fuglevikdalen »

**Moss Ættehistorielag arrangerte
medlemstur til Fuglevikgård på Jeløy,
Søndag den 5. Juni, kl.11.00.**

Trygve Måleng var vår guide.

Det var den deiligste sommerdagen vi kunne få, da vi møtte opp der nede i Fuglevikbukta, der blomsterslettene strekker seg ut mot de store sivgarder som hegner inn området så vakkert, med den blinkende fjorden ut i vest.

Stedet er noe av det vakreste oie kan skue, og ikke minst roligheten selv, der det ligger så hemmelighetsfullt til, med den deilige flora og ett yrende fugleliv.

Stedet er en naturgave med sin en våtmark som er lagt inn i en verneplan som naturreservat, ett reservat som har navnet Rambergbukta naturreservat.

Men her ved Fugleviks strand, - se navnet på stedet, som har fått navnet av betydningen den stinkene vik. Dette er p.g.a. Der er så langgrunt, så der er en eim av forråtnelsen den naturlige årsak.

Her nedenfra stranden og i svak helling oppover, og mot skogen mot sydøst under den ruvende Rambergåsen som ligger der så urørt og spennende.

Der i skogkanten under skrentene av Rambergåsen er der mengder av kulturminner å se.

Først går vi til en gammel boplass, være seg ett underbruk av Fugleviks grunn, en husmannsplass

eller kanskje noe enda eldre. Der ligger en grunnmur tydelig godt oppbygd i terrenget, den har målene 6x4 meter.

Plassen ligger inntil en bratt fjellvegg og er i forkant og på sidene slett. Der er litt dunkelt, men frydefullt så spennende et sted. Her er rester av steingjerde og ryddningsrøyser.

Er dette plassen Berg under Fuglevik ?

Eller er det også kanskje det sagnomsuste, men og beskrevne stedet

«Skoghen indrevægen ?»

Vi går videre på en sti mot nord, svinger så østover inn langs skogkanten ved jordene til Fuglevik, Her er en bekk - ett oppkomme, her hvor folk har hentet sitt levende vann fra alle tider, for en spenning stedet her gir, her er forresten Ask - Snelleskog som jo er verneverdig. Her er ryddingshauger med stein, og mulige gravfelt.

Mye av dette har vi i Moss Ættehistorielag høytidlig lagt ut på vår kjære kulturminnebase, med bilder og tekster, - se det ligger på nettstedet naturkart.no /kulturminnekart i samarbeide Østfold historielag, Fylkeskonservatoren i Østfold, og Moss kommune.

Dette har kommet for å gi fortiden til fremtiden i en trygghetsform av at menneskene skal vite hva vi har rundt oss der vi bor.

Slikt skaper trygghet i samfunnet, det gjør det fordi det vi kjenner blir vi glade i og det ev er glage i, det tar vi vare på og det er vi stolte av !

Mange av røysene og de mulige gravhaugene er godt synlige i terrenget og di følger skråningen hele veien.

Plassen bærer også preg av å ha vært brukt som ett masse uttak av sand og grus i nyere tider.

Stedet har vært studert av flere, men viktig å ta med hvor i sin tid, av den vår kjære lokale helt kunstmaleren Edmund Ree, som i sine mange oppgaver i livet studerte lokalhistorie på stedet.

Her er funnet mengder av gjenstander fra steinalderen som forteller om ett fruktbart liv på stedet.

Litt lenger opp i skråningen med navnet «Slepet», - her går vi på det aller laveste punktet over havet, her på den midtre del av Jeløya.

Men vent nå litt her,

for når navnet Jeløy -selvfølgelig nevnes:

Jeløy som på ingen måte er noen øy, men har sitt navn feilaktig fått lagt til med endelsen øy, og det skjedde i nyere tider.

Navnet var fra de tidligste tekster Jalund, og Jolund skrevet i brev fra Kong Magnus Eriksson, datert Ås i Jolund 1372, navnet har hele tiden endret seg med årene, ut i det 16 århundre het det Jeleen og Jelland, så videre Gieringsøen, Gjeløen, og Jeløy i forskjellige former.

Helt kort fortalt :

At lund er blitt borte, og erstattet med øy er da helt merkelig, - for se hvor begynnelsen på navnet er blitt borte og avsløpt med tiden,

- Elgjarlund som betyr den hellige lund,

der ved Jali som er det gamle navnet på Mossesundet.

Se formen Gjarlund og da mangler vi bare den Store E og I i begynnelsen,

- så mye vi må undre på.

Men nå tilbake til her vi står, på toppen av «Slepet»

«Slepet» har gjennom alle tider vært kjent i lokalhistorien, og må i høyeste grad tas med som noe av det viktigste vi har om stedet.

Navnet kommer av at skip har blitt trukket over land i fra Mossesundet og ned i Fuglevikbukta,

den ene og den andre vei ettersom, dette for tidsbesparende å måtte seile eller ro hele veien rundt vår langstrakte peninsula som Jeløya egentlig er. Båtdalen er også ett navn her som henspiller på denne trafikk.

Her på toppen av slepet ser vi bort til nabogården Kjellandsvik, som ligger på Østsiden av Jeløy og ned mot Mossesundet. Her på Kjellandsvik som ved århundreskiftet erverver eiendommen Skipping.

Den gamle Gården Skipping som er den eldste beskrevne gård på Jeløy som i 1224 gir 2 aurabot til Hovedøy kloster.

Den hadde da navnet Skæpheimr. - Heim gårder er hovedbruk og har utspring langt tilbake i folkevandringstid.

Skæp - eller Skip - Skæpheimr bukta gir også tillit til at stedet har vært brukt som orlogshavn,

-se «Varna Skipreide» skrevet av Ørnulf Ree, for forståelsen av at stedet har tidlig vært viktig som havn.

På Skipping gårdens tidlige store området har vi Skysskafferren - skysskafferbekken - skysskafferjordet, som ligger langs den gamle veien nordover på Jeløy. Veien som går innom alle gårdene fra sør til nord.

Sørvest for Skysskafferjordet, der ligger Skippingila som minner om gårdens store utbredelse, og ned for denne men østover der ligger det tilliggende deilige Rosnes mot Mossesundet. Rosnes stedsnavnet som nok kanskje henspiller på å ro -der langskip ble rodd.

Men se Skysskafferiet - som det står om i Magnus Lagabøters landlov, dette var en militær plikt, og må også ses i sammenheng med Skæpheimr der hærskipet til Varna skipreidet lå trygt.

«Slepet» er av stor militærstrategi.

- Vi må i sammenheng også se på de nærliggende fjelltoppene Rambergåsen- Rambergkollen – Bjørneåsen – Bjørnelabbene – Varden – Rødsåsen de er alle gode strategiske utkikkspunkter, og hvor værder har blitt tent som varselskudd ved angrep utenfra.

- Se at fjellpartiet Bjørnelabbene som ligger helt inntil og rett nord for Fuglevikgård, har hatt sin viktige misjon som bygdeborg, sett i sammenheng med Rambergkollen og Rødsåsen lenger syd.

Det gamle Elgjarlund var stolt befestet, og så smekkt fullt helt oppe til randen, med all sin mystikk og historie, like så det røder kraftig utover.

Her er intet å fortie, her er bare å øse ut av karet med all den historie dette hellige stedet,

- den Hellige Lund måtte ha :

Fra i alle tider er den korteste veien over Folden, som er det gamle navnet på fjorden, vannveien har gått ut i fra Stalsbergene eller eldre kalt -Stallen i syd, og opp til Tronvik i nord, hvor det siste ferjeleiet lå.

Så trafikken på veien over Elgjarlund har alltid vært stor, se da folket skulle reise til hovedstaden

Tønsberg eller andre steder lenger bort.

Denne veien til Tronvik gikk over Refsnes Krona der det fra gammelt av er gravhauger,

der er rett ved ett oppkomme, også den viktigste av de alle, - Refsnesila, med dens steinalderbosetning i Refsneshula rett over, - se historien om funn av steinøkser både i hula, og rundt forbi den.

Det må tas med om den hellige Lund som jo da må ses å ha vært ett offersted og tingsted, se det var skrevet ett brev til Kongen av Danmark – Norge, som jo var interessert i slikt at vite. At til omlag 1740 stod en ualminnelig stor steinring på Jeløy. Den hadde en oval form med 24 stående steiner og en likedan stein i midten, -tingsted – offersted – nettopp en hellig lund og derav Jalund.

Så står vi der enda på toppen av Slepet, der på grensen mellom Kjellandvik og Fuglevik omrammet av historien fra steinalderen, og alle de årene som har gått opp i gjennom tiden til da leidangskipene ble trukket over her på det vi så stolte, men allikevel så forkjært kaller øya vår.

Oslofjordens perle som vi er så inderligen glade i, og trår under våre såre føtter like ved der Skippinggården som man fortsatt kan se restene av, ja tuftene ligger der borte, -på toppen der borte ved den kæmpe store Eika.

Jada Skippingeika den står der enda.

Vi nyter våre medbrakte deilige matpakker, sturper kaffe fra termoser, og snakker hyggelig med hverandre om det som var her, og hvordan det skal bli, alle enes om at slik det er her, slik vil vi ha det ! La det nå endelig bare være slik. Det skylder vi våre barn. Tusentakk for turen.

Mvh. Trygve Måleng. P.S. Om man går videre rett østover fra slepet og rett ut på den Kjellandsviks odde, ja da kan man der se ett gravsted fra oldtiden, - den har skipsform. Vi har saa meget at registrere, og intet at miste. La oss sammen ta fortiden med oss inn i fremtiden. Vi trenger den, den er våre for-fedres stolthet, den er vår ryggrad TM.

Våre tidsskrifter

Lofoten og Rasmussen

Knut E. Karlsen Auguststgt 18. 1776 Halden

RF 480 07 544

Lokalhistorisk Magasin

nr. 1 - 2011

Denne gang er det Ørskog historielag som presenteres i anledning lagets 25 års jubileum. Her kan vi lese om bl.a. lokomobil Ættesøge, Den Trondhjemske Postvei og mye annet.

Ellers flere interessante artikler, bl.a. om nordmennene som emigrerte til New Zealand og alle nordmenn som bor der nå, og mye annet.

Lokalhistorisk Magasin

nr. 2 - 2011

Knut E. Karlsen: Halfrid Christianen - språkforskaren frå Lofoten. Den første

kvinne som tok doktorgraden i nordisk språkvitenskap i Norge, - 125 år siden hennes fødsel.

Nina Berge Rudi: Ungdom og dialekt i to dalføre - om språket i Hallingdal og Gudbrandsdal.

Hilde Sollid: Historisk utvikling av bymål - med Tromsø som eksempel.

Arne Torp - ikke sørlending, men innlandsmenneske. Portrettintervju av språk professoren.

Tema denne gang er i språk og lokalsamfunn, bl.a. artikler om noen av de samiske språk i Norge.

Hans P. Hosar: Samnorsk, lokalhistorie og kultur-kamp på Romerike.

Fortidsvern nr.2-2011

Bevar' oss vel!

nr. 2 - 2011

Fortidsminneforeningen oppfordrer medlemmene til å besøke foreningens bygninger og fortidsminner i sommerferien.

Bendik Bjerknes: Nå går vi tungt inn langs kysten Foreningen tar nå konsekvensen av at kystkulturen i lang tid har blitt ignorert av kulturminne-myndighetene.

To kritiske artikler om restaurering av Eidsvollsbbygningen med park som planlagt til jubileet i 2014.

John Arne Balto og Bendik Bjerknes: Kjempebevilgning til Bryggen i Bergen.

Flere artikler om våre hundrevis av kirker rundt om i landet som trenger til vedlikehold og restaurering.

De mange kirkebrannene i Norge er også tema i dette heftet.

Jens Bakke fra Østfold avdeling skriver om de mange fine fotoer.

Dag Erlend Lohne Mohn og Jorunn Wiik skriver om praktgården Åskollen ved Drammen som er borte for alltid. Flere fotoer av gården fra gammel og ny tid.

Gunnar Sanden: Litt om fløting i Telemark og behovet for å ta vare på gamle fløtingsverk.

Runar

nr. 1 - 2011

Trond H. F. Kasbo: Husmannsliv i grenseland. Her får vi høre om det utrolig slitsomme livet til husmannen og hans familie på plassen Søbysættet under Soby i Øymark.

James Ronald Archer: Arkivsamlingen ved Østfoldmuseene - Halden historiske samlinger.

Samlingene i Halden utgjør ca. 2,4 hyllekilometer- så det er mye å ta vare på. Her får vi kunnskap om privatarkiver og kommunearkiver, bruksområder og tilgang, katalogene og mye mer.

Anne Grethe Franck Hansen: har noen familiebilder fra ett dødsbø og lurer på om noen av Runars lesere kan fortelle det er.

Lars Aslak Ekeberg: skriver om hvordan han fant slekt i USA ved å bruke personer og kontakter her i landet.

Sten Høyendahl: Om en arveprosess i Askim og dens forhistorie. Del 2a. Her får vi fortsettelsen på denne interessante sak som omfatter en rekke gårder og plasser i indre Østfold.

OleMonsø: Oles data-hjørne. Her får vi mange tips om bruk hjelpefunksjoner som kan være til stor nytte.

Slekt og data nr. 2-2011

Aina Johnsen Rønning: Storm av henvendelser til

slektsorakelet. Alle nye medlemmer har rett til inntil en times hjelp fra slektsorakelet til DIS- Norge.

Aina Johnsen Rønning: Ny runde med "Alt for Norge" I høst sendes enda en sesong med slektsrealiteten "Alt for Norge" og det blir mer fokus på norsk utvandring og deltakernes slekts historie.

Slektskafe i Østfold.

Dis-Østfold har hatt et tilbud til nybegynnere som trenger hjelp til slektsforskning, kalt SLEKTSKAFFE. Dette har de tenkt å fortsette med til høsten.

Marianne Derlick forteller om hvordan hun har funnet fram norske slektinger til de amerikanske deltagerne i TV-programmet "Alt for Norge".

Lokalhistoriker og slektsforsker Jørg Eirik Waula ble i April valgt til ny leder av Norges Kulturvernforbund.

Aina Johnsen Rønning: Bruk sunt folkeveit også på nett. Det er strenge regler for hva du kan gjøre

dersom du vil publisere et slektshefte. Advokat Hans Cappelen kommer her med mange gode råd.

Stor interesse for slektskafe i Oslo. Dis Oslo og Akershus arrangerer slektskafe en gang i måneden, og her får vi høre litt om aktivitetene der.

Aina Johnsen Rønning: Konkurransen om George Washingtons norske aner. Diplomat Lars Løberg ble provosert til å gi sitt bidrag til Washington-konkurransen som ble utlyst for et år siden. Resultatet ble omfattende, - og her kommer hans slektsutredning.

Flere artikler om slektsforskning og DNA-testing.

Lina Bjelland: Jeg spurte aldri om detaljene. Her får vi historien om hennes bestemor som ble 100 år gammel og hadde levd et interessant liv.

Nan Andersen: Hvordan jeg fant min oldemor og hennes familie. Her er vi

innom det meste av Norge og noe i Finland og Sverige.

Tema for dette nummer er: Universitetet 200 år.

Tor Weidling: Kampen for et norsk universitet. Krav om norsk universitet kom første gang opp i 1661.

Jahn Eivind Myhre: Kvinnes vei til universitetet. I 2011 er tre av fem universitetsstudenter kvinner, men hvem var de første norske kvinnelige akademikere og hvor kom de fra?

Fredrik W. Thue: Universitetets store hamskifte. Her får vi høre om de store forandringene i dets organisasjon og aktiviteter i tiårene etter 1945. I forbindelse med jubileet vil det bli utgitt et verk i 9 bind om universitetets historie.

Anne Hals: Universitetsarkivene ved 200-årsjubileet. Her er det virkelig mye interessant å finne.